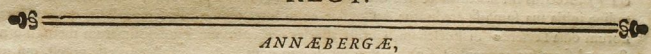

174
45

II
2717

PRÆVIA HAC COMMENTATIONE SVCCINCTA
 DE
 CONVENTIBVS CHRISTIANORVM NOCTVR-
 NIS ET ANTELVCANIS RELIGIOSI
 CVLTVS ERGO,
 QVOS VVLGO die Netten APPELLAMVS,
 SCHOLÆ ANNÆBERGENSIS
 VENERANDOS INSPECTORES
 ET QVOTQVOT HIC VIVVNT EIVSDEM
 FAVTORES atq̄ AMICOS
 CVJVSQVQVE ORDINIS ET CONDITIONIS,
 VT PROXIMO MARTIS DIE POST SACRA POMERIDIANA IN AVDITORIVM
 INFERIVS FREQVENTES CONVENIRE, ET
 ACTVM DRAMATICVM CHRISTO
 SACRVM SPECTARE, EIQVE SVBJVNGENDAS
 ORATIONES EVCHETICAS
 BENEVOLE AVDIRE NE GRAVENTVR,
 PERQVAM OFFICIOSE ET AMANTER ROGAT
 M. JOH. FRIEDLIEB STÛBELIVS,
 RECT.

ANNÆBERGÆ,

TYPIS AVGVSTI VALENTINI FRISII.

BIBLIOTHECA
UNIVERSITARIA

UNIVERSITÄT-BIBLIOTHEK
HALLE
SACHSEN-ANHALT

S In dulcissimæ Urbis Patriæ, qua admodum puer carere cœperam; receptus nuper, eidem que ibi muneris singulari DEI nutu præfectus, quod Pater meus, nunc inter beatos cœlestes de vitæ & scholæ molestis triumphans, complures annos non sine plausu bonorum olim gessit, in id omni cura & contentione enitendum mihi existimo, ut commoda commissorum mihi quovis modo promoveantur. Probe autem examinatis omnibus rationibus intellexi, melius illis haud fore consultum, quam si pedem posuero in eorum vestigia clarissime hic expressa, qui ante me hoc saxum magna industriæ laude voverunt, & quorum Nomina notiora sunt, quam ut mea commemoratione indigeant. Horum exempla in illustri posita monumento dum intueor, id equidem sperare non ausim, me paria cum ipsis facturum, & rei æque bene gesta hinc ablaturum gloriam, quia ingenii, quo me ipsis longe inferiorem esse sentio, imbecillitas spem illam mihi interceptere videtur: interim tamen voluisse saltem imitari Eos, non indecorum mihi autumo. Cum vero Illis omnibus perquam solenne fuerit, discipulos in medium producere & publice dicendi ipsis facere copiam, nec me perverso aliorum iudicio, qui exercitia ejusmodi vel plane e scholarum parietibus exterminanda, vel tamen ob temporis iis impendendi jacturam parcius adhibenda statuunt, ab illo laudabili instituto patiar revocari, ipse scilicet multorum annorum usu edoctus, cum quanta juventutis utilitate illud soleat esse conjunctum. Sedet igitur, sub ipsam exordium hujus anni, quem Deus fastum nobis omnibus decurrere jubeat, campum oratorum nostris rursus aperire & eos imposterum quacunque occasione oblata in eundem provocare, ut a frequenti usu & copiam & animum dicendi sumant, & in ipsis scholæ umbris luci sensim atque sensim advescant. Argumentum autem scriptionis, qua corrogarentur audituri nunc eos, loco huic atque tempori aptius invenire haud potui, quam illud, quod in fronte hujus libelli est indicatum, ubi de Conventibus Christianorum nocturnis & anteluceanis religiosi cultus causa haberi solitis me aliquid allaturum, promisi. Notum enim est iis, qui apud nos non plane sunt hospites, quanta pompa & celebritate Sacra illa, imprimis ea nocte, qua Festum Natalium antecedit, in hac urbe instituantur. In ipso limine tamen L. B. præmonitum volo, ne putet, se ea omnia, que huc faciunt, hic inventurum, cum temporis & chartæ hujus angustia brevitas me studiosissimum esse jubeat, & quilibet prævidere possit, cum vix cœpero, mihi fore defendendum.

De ratione nominis, quo nos Germani illos conventus appellare consuevimus, non nullum ero sollicitus: quam tamen, si quis requirat, facile suppeditari posse existimo. Si quid enim recte conjicio, ab ipso tempore, quo fiunt, id nominis sunt nacti, ita ut vox *Matutina* (sc. sacra f. Missa) pronunciandi quadam libidine, qua vulgus utitur, in illam Germ. *Metten* degenerasse veri simile appareat: cujusmodi depravationes multa alia Romanæ originis vocabula experta esse, sciunt illi, quibus dulce est investigandis rerum denominationibus studium locare. Opera autem præteritum facturum mihi videor, si de origine hujus cultus non nihil tradidero. Eam ab inferno Græcorum atque Romanorum festa nocturna celebrandi more repetere velle, summum nefas esse duco. Bacchanalia (a) enim, Lupercalia, (b) Eleusinia, (c) Saturnalia (d) & ejusmodi alia complura Solennia, (e) quibus magna pars noctis à profanis illis hominibus deputata fuit, sacrilegia verius fuit, nemo autem sane mentis sibi persuadere unquam potuit, circumversitando, saltando, lasciviendo, vociferando & alias turpitudines exercendo Deos placari. Absit igitur, ut quicquam ex nefaria illa superstitione in Christianorum ritus fluxisse statuamus, in quibus casta omnia & sancta. (f) Rectius illi nocturni & matutini piorum congressus a primorum Christianorum consuetudine initia sua sumisse creduntur. Constat enim inter omnes, iis temporibus, quibus Tyrannorum odia sævierunt in Ecclesiam, Christi assecras, vexationum crudelissimarum metu, sub noctem ad sacra sua convenisse. (g) Cujus rei, si quo opus, testis Terullianus esse potest, qui non modo

(a) Hæc e diurnis nocturna facta. Vide que de iis Hispala Consuli Postumio enuntiaverit apud Liv. Lib. XXXIX. c. 13.

(b) De his Contule Alex. ab Alex. Gen. Di. Lib. IV. C. 12.

(c) v. Meursii Eleusinia. Quomodo a Solone optime instituta. deinde autem depravata fuerint lege, in M. Gothofr. Schmidii Disp. I. de Solone Legislatore Lipsiæ 1688. hab. Cap. I. §. 25. 26.

(d) vid. Macrobii Saturnalia de his passim.

(e) ut Panathenæa apud Athenienses, de quibus Pfeiffer, Antiquit. Græc. Lib. I. Cap. 44. Festum Bone Dææ, quod describit Alex. ab Alex. Lib. VI. Cap. 8. Sacrificia Diis inferis oblata noctu. &c.

(f) Aliarum gentium sacra nocturna lubens præterii, quale Ægyptiorum illud fuit Minervæ honori dedicatum, quod *Λυγνοποιαν* h. e. lucernarum gestationem appellaverunt. De eo hoc refert Theophrastus Orat. XII, pr. In Imper. Constantium: Postquam celebritatis annua tempus advenisset, plerique lucernas navigis imponentes per Nilum ad Saïdem navigant, cumque ad delubrum pervenerint, ubi Dææ simulacrum erectum est, inter alios ritus ac ceremonias sub dio circa tenoria atque extremos templi ambitus lucernas accendant, ita ut tota illa nocte Sais univerſa factis ignibus collustraretur: quibus vero domi se continere necessum est, suis in urbibus singuli lucernas intrant & hymnis Deam prosequuntur ac prædicant.

(g) Eosdem illo ævo exsequias defunctis noctu ivisse, duces ex Casp. Sagittarii Lib. de Martyru cruciatibus in primitiva Ecclesia cap. XIX. §. 6.

modo lib. 2. ad uxorem cap. 4. conventionum nocturnarum meminit, sed eas etiam in lib. de fuga in persecut. calculo firmavit suo, Si colligere, inquiens, interdum non potes, habes noctem. Nec alia de causa Christiani Cœcilio Natali apud Minutium Felicem tenebrosa & lucifugæ natio, in publico muta, in angulis garrula, sunt appellati. Imo cum nocturnis sacris opposita sit suspicio, ideo nonnulli cœnas Thyætazæ, alii Cereris & Bacchi adorationes, alii alia crimina castis illis Dei cultoribus multatiose impegerrunt. (b) Quo Prudentii versus spectant: (i)

Hunc esse vestris Orgiis
Moremque & artem proditum est,
Libent ut auro Antifistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare lacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adflare fixos cereos.

Invidiam rei innocentissimæ præprimis conflagant leges, quæ nocturnos cœtus prohibebant, & quas nequiter violari a Christianis, vulgus calumniabatur. Tabula enim XII. e quibus, ceu fonte, omnia Romanorum jura profuxerunt, etiam hanc legem habebant: SI QVI IN VRBE COETVS NOCTVRNOS AGITASSIT, CAPITALE ESTO. Nec huic absurdum Romulus tulerat, qui, notante Francisco Balduino, hoc edixit inter alia: NOCTVRNAS IN TEMPLO VIGILIAS NE HABENTO. Sed cum sapientissimi harum legum conditores libidinem & impudentiam vagæ plebis coercere hoc freno, seditionibusque & factionibus occasionem hoc interdicto præcidere conati sint, gens autem a Christo nomen adepta neque obscenis voluptatibus dedita, neque rerum novarum unquam studiosa fuerit, has leges ad illam pertinuisse, aut violatas ab ea, nostri rectissime negarunt. (k) Ipse Plinius Secundus in Epist. XCVII. Libri X. (l) horum conventuum fecit mentionem, ubi exultaturus eos quodammodo, & Trajanum Imp. cui scribit, ad mitiorem forte sententiam perducitur, nuntiat ei, Christianos in examen vocatos affirmasse, hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti statò die ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem, seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum &c. Hunc igitur morem, per silentium noctis conduendi ad mysteria, Christiani sequentium seculorum diligenter imitati sunt, eundemque ad nostra tempora transmissere. Nihil nunc dicam de Waldensibus, (m) quos eadem causa, quæ latere coegit primos Christianos, in tenebras compulsi & in ferarum quasi latibula: sed in alta etiam pace, & cum tuti essent Christi adoratores a cruentis hostium insidiis, hæc sacra nocturna & matutina non alio exemplo ab iis culta omni tempore, & imò ea ipsi, quæ apud nos adhuc circa noctis & diæ cœnasia peraguntur, originem ex remotissimis illis seculis ducere, confidenter affirmo. Suffragatur mihi hoc asserenti Aug. Buchnerus, qui, cum in Notis ad supra allegatam Plinii epistolam indicasset, ad lumina vetustissimos Christianos convenisse & sacra sua celebrasse, paganorum metu, addit: Et inde est, quod hodieque non modo nocturnæ preces in quibusdam locis maneant, verum ad lumina etiam sacra mysteria peraguntur. Eandem Millarum, quas Pontifici circa idem tempus frequentant, originem facit Joannes Bona, (n) qui multus est in iis recensendis, & ad quem lectorem talium rerum cupidum ideo remittimus, quia negari non potest, nos, ut multa alia, quæ laudem habent, ita & hanc consuetudinem, sub finem noctis concurrendi ad fundendas preces, ad cantanda carmina & ad verbi divini interpretationes audiendas, ab Ecclesia Romana non invitos accepisse, sublatis tamen illis ritibus, quæ tolerari in iisdem non poterant. Sane in illo cultu antelucano, cui nos indulgemus, nihil est, quod reprehendi, quod non commendari potius mereatur. Et fateor ego lubens, iis sacris, quæ nocte partus virginæ cœntia Annæbergæ nostræ celebrantur, me nihil religiosius, nihil splendidius vidisse nunquam, nuperque, cum prima vice illis interesse liceret, mirifice delectatum. Totum enim tunc templum, quod hic est augustissimum, innumeris lychnis & cereis collucet, fidium concentu, cantantium modulationibus permixto, resonat, & plane regio spectaculo oculos presentium tenet: Metallici pulchra ferie dispositi, lampade quisque instructus, quæ viscera Magnæ Matris rimantes solent uti, subsellia cingunt: ex editiore cathedra sermo habetur ad populum congregatum de Deo humana carne induto, & tan-

(b) v. Jo. Micrælii Hist. Eccl. Lib. II. Sect. I. §. 27.

(i) Hymn. de S. Laurentio v. 65. lqq. in quem vide Victor. Giselini commentar.

(k) v. M. Adami Quasi Diss. de Μυστηριαρχία veterum Christianorum, hab. Vitteb. 1704. §. 2.

(l) Hanc Epistolam Gerh. Jo. Vossius peculiari commentariolo illustravit, quem adij. Extat etiam Jo.

Christoph. Artopœi Philologia loci Pliniani de cognitione instituta adversus Christianos.

(m) vid. Joach. Heltbergii Ecclesiam Waldensium Lutheranzæ testem & fociam Artic. III. §. 16.

(n) Lib. I. Rer. Liturgic. Cap. 21.

JH 11: 2719

x 3682802

sum omnium inter hæc studium apparet, ut recens natum orbis Reparatorem ad præsepe cernita pietate videantur venerari. Sicuti autem laudamus hæc & hujus generis alia sacra nocturna & matutina ex merito, ita jure taxamus non solum illos cœtus, quos alta nocte olim Gnostici & Priscilliani sectatores agitarunt, haud multum ab Eleusiniis veterum abluentibus, (o) sed execramur etiam impietatem illam inauditam, qua Mantuæ Carpetanorum cives noctem Mariae puerperio consecratam adhuc exigere dicuntur, dum, quoties illa recurrit, multo mero ingurgitati templa ingrediuntur, ibi ructant, vomunt, & omnia perturbant temulenti. (p) Damnamus præterea morem saltandi natalitia nocte in atriis sacrarum ædium, qui, Wildvogelio teste, superioribus seculis in Saxonia obtinuit, (q) nec non quod Rosenbergius (r) de noctibus tres Jovis dies proxime Natalem Christi præcedentibus ex Hospiniano retulit.

His ita pramissis, nihil reliquum video, quam ut nomina eorum apponam, qui audiendi operam sibi navandam efflagitant. Et quidem in Actu Dramatico, quem B. Wenzelius, Zittaviensis quondam Gymnasii Director, de Christo non agnito fecit,

Job Andr. Schlofferus, Annæmont. Christophilum. Job Georg Helbigius, Dørrenthalensis & Christoph Erneſtus Burckardus, Schleſſawienſis, Philosophos duos, prior etiam Hedonium Christi. Heint. Kemna, Annæmont. Alotum. Jo. Stigism. Brücknerus, Grünhuyneſis Prologi munere prius functus, Didactum. Jo. Christophorus Richterus, Sorens Theandrum. Christianus Albertus Job. Dietus, Berensteinſis Josephum. Christianus Andr. Schubartus, Mitterweydenſis Zelum. Jo. Frider. Anſorgius, Schwarzbergenſis & Jo. Frider. Schneiderus, Neuhauſenſis, duos Judæos. Gottlieb Richterus, Raſchawienſis. Fidem. Christianus Gottlieb Viertelius, Schwarzbergenſis. Mariam. Jo. Christoph. Kolbius, Grünhuyneſis, Ptochandrum. Andr. Hartmannus, Pratovalleſis. Echmalotum. Job Eberfried Waltherus, Elterleinenſis Porcum. Christianus Gottlob Kühnius, Caditiens. Plutium. Job. Gottlieb Kühnius, superioris frater, & Bernhard Job. Heubelius, Norimbergenſis duos Angelos. Jo. Benjamin Hartmannus, Pratovalleſis. Alazonium. Georg. Frider. Müllerus, Fronziesſis Nolium. Christianus Wilhelmus de Nutzſchwiz, Egges Miſſi Charitatem. Job. Gottbelfſ. Schwabius, Annæmont. Religionem. Job. Gottlieb Schneiderus, Schmiedebergenſis. Humilitatem. Job. Gottlob Kählerus, Schwarzbergenſis Patientiam referent: Sequentes autem pueri optime indolis & spei, omnes, si primum exceperis Zottovicenſem, Annæbergæ Nobilissimis Parentibus orti; Job. Dan. Heyde. Job. Ferdinandus Scheureckius. Job. Gottlob Brücknerus. Antonius Rudolphus. Christian. Frider. Gerſchelius. Jo. Christianus Richterus. Jo. Carolus Calenbergius. Christ. Frider. Rubnerus. Gottlob

Jo. Gottfried
Gulielmus Stockius. & Mayeri, fratres. Job. Gottlob Seidelius & Jo. Gottlob Tillingius,
Jo. Gotthard

Christum infantem piis precibus, balbutienti licet ore prolatis, venerabuntur.
Finito hoc Dramate procedent in medium tres discipuli supremi ordinis multis nominibus commendandi, quorum

I. CHRISTIANVS HENRICVS PETRI, Pratovalleſis.
Carmine Lat. Heroico grates Deo concinet pro beneficiis superiori anno in nos collatis, & profecti hujus, quem nuper aſſumpti sumus, decursu, præcipue vero pro Regis nostri Serenissimi & totius Regiæ Familiæ incolumitate preces Deo allegabit.

II. CHRISTIANVS HENRICVS KEMNA, Annæmont.
Oratione Lat. Prof. Summe Reverendo Dn. **D. PAVLO GOTTLIEB HOFMANNO & AMPLISSIMO ORDINI SENATORIO,** Scholæ Inspectoribus Gravissimis, nec non Castissimis voluntatis Divinæ Interpretibus & literarum in hoc Ludo Doctoribus bene precabitur,

&
III. JOH. GEORGIUS HELBIGIUS, Dørrenthalenſis.
Orat. Vernac. pro omnibus Scholæ Evergetis & universâ hac Civitate, suo & Commilitonum nomine, pia vota concipiet.

Adeſte igitur frequentes, Patroni atque Fautores Optimi, & benevolas mentes atque aures afferate, quia Dei & vestra etiam res nunc apud nos agitur, cui non deesse voletis. Excitabit præsentia vestra oratores meos ad majora: Ego vero hanc ad preces meas comparandi promptitudinem quovis obsequiorum & officiorum genere demerebor. Perfer. Prid. Non. Januar. M. DCC. XXVII.

(o) v. Sulp. Sev. Hist. Sacr. Lib. II. c. 50. Edit. Horn & Cluver. Hist. Epir. p. m. 351.
(p) v. Patris mei Dissert. de rebus nonnullis, quæ sunt & factæ sunt festo Natalicio.
(q) In Chronosopia Legali f. Tr. de Jure Fe. orum Cap. IV. §. 8. conf. Joach. Hildebrandi Lib. de Natalitiis veterum Cap. XII. p. 74.
(r) in Triade Historica p. 118. lq.

vd 8
110

II
2717

PRÆVIA HAC COMMENTATIONE SVCCINCTA
DE
CONVENTIBVS CHRISTIANORVM NOCTVR-
NIS ET ANTELVCANIS RELIGIOSI
CVLTVS ERGO,

QVOS VVLGO *die Metten* APPELLAMVS,
SCHOLÆ ANNÆBERGENSIS

VENERANDOS INSPECTORES

ET QVOTQVOT HIC VIVVNT EIVSDEM
FAVTORES *atq;* AMICOS

CVJVSCVNQVE ORDINIS ET CONDITIONIS,

VT PROXIMO MARTIS DIE POST SACRA POMERIDIANA IN AVDITORIVM
INFERIVS FREQVENTES CONVENIRE, ET

ACTVM DRAMATICVM CHRISTO

SACRVM SPECTARE, EIQVE SVBJVNGENDAS

ORATIONES EVCHETICAS

BENEVOLE AVDIRE NE GRAVENTVR,
PERQVAM OFFICIOSE ET AMANTER ROGAT

M. JOH. FRIEDLIEB STÜBELIVS,
RECT.

ANNÆBERGÆ,

TYPIS AVGVSTI VALENTINI FRISII.

BIBLIOTHECA
POMERANICA

BIBLIOTHECA
MILLE
1845

